

80. YILDA TÜRKİYE CUMHURİYETİ - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Av. Özdemir ÖZOK

Ülkemizde iki yıl önce başlatılmış aydınlanma ve çağdaşlaşma hareketleri, Atatürk devrimleri ile doruk noktasına ulaşmış, akıl ve bilim yol gösterici-rehber olarak kabul edilmiştir. Dünyada, vatanını işgal eden ülkelerle boğaz boğaza savaşarak -onları topraklarından attıktan sonra- bu ülkelerin hukukunu olduğu gibi iktibas edebilen tek ülke, Atatürk Türkiye'sidir.

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuranlar, kuruluştan itibaren çağdaş değerlerin bir bütünü olan "muasır medeniyet"i hedef seçmişler ve geleneksel Osmanlı toplumu yerine, modern-çağdaş Türk toplumunu yaratmaya yönelmişlerdir. Bunun doğal sonucu olarak, her alanda yenilik ve devrim yaparak, çağdaş değerler üzerine yükselen, laik, demokratik, modern bir devlet kurmuşlardır. Bu anayasal devletin yapısı, kuruluş felsefesi, insan hakları ve özgürlükleri amaç edinmiş; sürekli gelişen ve yenilenen, statik değil dinamik bir yapıdır, felsefedir.

Ama üzülererek ifade etmek isteriz ki; özellikle, 1946 yılından itibaren oy ve seçim kaygısıyla uygulanan popülist politikalar, devrimleri hedefinden saptırılmış; birçok çağdaş kurum, kuruluşundaki konumlarından çok gerilere düşürülmüştür. Buna bir de devrimleri oldum olası içine sindiremeyen, karşı devrimcilerin örgütlü direnişi ve karşı koyuşu eklenince, Türkiye bugün, kuruluş günlerindeki çağdaş anlayışın ve görüntünün gerilerinde kalmıştır.

Tüm bu olumsuzluklara karşın, insanlığın ortak kültürü ve birikimi olan çağdaş değerler ve çağdaş yaşam, Türk toplumunun öncelikli tercihi olmuştur.

Tüm bunları görmezden gelen AB yetkilileri, İslam dünyasının tek demokratik, laik, sosyal hukuk devleti olma mücadelesinde temel

dayanağımız olan Atatürk ilke ve devrimlerinden vazgeçmemiz halinde Avrupa Birliği'ne girebileceğimizi söyleyebilmişlerdir. Hiç kimse bizi, biz yapan bu değerlerden vazgeçmemizi isteyemez, ne denli ağır bedel ödense de, bu istem reddedilmeye mahkûmdur.

Ekonomik amaçla oluşturulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu 1986 yılında birleştirilerek, yerini Avrupa Toplulukları'na bırakmış; 1992 yılında da toplulukların adı Avrupa Birliği olarak değiştirilmiştir. Türkiye, Avrupa Birliği'ne, 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu döneminde "ortak üye" olmak için başvurmuş, geçen kırk dört yıllık dönemde ikili ilişkilerimizde ciddi sorunlar yaşanmış; ancak, 1999 Helsinki Zirvesi'nde "aday ülke" olmamıza karar verilmiştir. Böylece, 1 Ocak 1996'dan bu yana uygulanan ve dokuzuncu yılına giren Gümrük Birliği ilişkilerimiz, yeni bir boyut kazanarak, Avrupa Birliği üyeliği sürecine girmiştir.

Bu süreçte, aday ülkelerin benimsemesi gereken 1993 Kopenhag Zirve Kararları'na göre; demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlık haklarına saygı, işleyen bir pazar ekonomisi ve AB içindeki piyasa güçlerine, rekabet baskısına karşı koyabilme; Avrupa Birliği'nin siyasal, ekonomi ve parasal hedeflerine uymak ve üyelik yükümlülüklerini üstlenebilecek durumda olmak gereklidir. Üyelik için bu yeterli olmamakta, ayrıca 1995 Madrid Zirve Kararı'nda, katılımdan sonra topluluk politikalarına uyumlu bir işleyiş sağlayacak idari altyapıya sahip olmanın önemi vurgulanmış, yine 1997 Lüksembourg Zirve Kararı'nda da aday ülkelerin Avrupa Birliği müktesebatını benimsemeleri ve gereği gibi uygulamalarının zorunlu olduğu belirtilmiştir. Böylece; Kopenhag, Madrid ve Lüksembourg Zirveleri'nden çıkan ilke kararlarının ışığı altında hazırlanan "Katılım Ortaklığı Belgesi" ve "Ulusal Program"da, Türkiye'nin üyeliğe hazırlık açısından alması gereken önlemler açıklanmıştır. Bu bağlamda, Avrupa Birliği'ne uyum yasalarının başında, anayasa değişikliği ile buna paralel uyum yasaları gelmektedir. 4709 sayılı Kanun'la Anayasa'da ve özellikle Anayasa'nın temel hak ve özgürlükler alanında kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. Yine yürürlüğe konulan ve değiştirilmesi istenilen kimi temel yasalara gelince; 57. Hükümet döneminde, 4721 sayılı Kanun'la, Türk Medeni Kanunu'nda, özellikle kadın-erkek eşitliği anlamında, köklü ve yeni değişiklikler gerçekleştirilmiş; 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkındaki Kanun, 4675 sayılı İnfaz Hâkimliği Kanunu, 4681 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu çıkarılmıştır. Ayrıca, 4771 sayılı Kanun ile, savaş ve çok yakın savaş tehdidi hallerinde işlenmiş suçlar için öngörülen idam cezaları hariç olmak üzere, çeşitli kanunlarda yer alan idam cezaları

müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülmüş, böylece 1984 yılından beri uygulanmayan idam cezası Türk hukuk sisteminden kaldırılmış; Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde radyo ve televizyonlarda yayın yapılmasına ve bu dillerin öğrenilmesine olanak tanıyan düzenlemeler gerçekleştirilmiş ve çeşitli yasalarda yapılan değişikliklerle de insan hakları alanında önemli düzenlemeler içeren yasalar yürürlüğe konulmuştur.

Bütün bunların yanısıra, uyum yasaları doğrultusunda, ihtisaslaşma suretiyle adli kapasitenin daha etkin hale getirilmesi amacıyla, Çocuk Mahkemeleri, Tüketici Mahkemesi, Fikri ve Sınai Hak ve İhtisas Mahkemesi ile Aile Mahkemeleri'nin kurulmasına ilişkin kanunlar da kabul edilmiştir. Tüm bu iyi niyetli girişimler, 3 Kasım 2003'te iktidara gelen AKP'nin kurduğu 58. Hükümet tarafından da sürdürülmüş olmasına karşın, 12 Aralık 2003'te Kopenhag'da toplanan AB doruğu, istenen ve beklenen kararı vermemiştir. Zirve toplantısının sonunda yayımlanan bildirmede, "2004 Aralık'ta toplanacak AB liderlerinin, AB Komisyonu'nun raporu ve önerisi temelinde, Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ni karşıladığına karar vermesi durumunda, AB'nin Türkiye ile müzakereleri geciktirmeden başlatacağı" kaydedilmiş; sonuç bildirisine ek "Tek Avrupa" başlıklı belgede de Avrupa Birliği'nin, "Türkiye'nin de içinde olduğu dönüşü olmayan bir yola, bir sürece girdiği" vurgulanmıştır. Bunun yanısıra, Estonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Litvanya, Letonya, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya ve Kıbrıs Rum Kesimi'nin müzakerelerini tamamladığı bildirilerek, bunların AB'ye girdiği vurgulanmıştır. Böylece, 12-13 Aralık 2002 günlerinde gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesi, Türkiye'nin tam üyeliği yolunda belli bir tarihi içeriyorsa da aslında Türkiye'nin bu yoldaki beklentilerine tam olarak yanıt verememiştir.

Görünen tablo odur ki, AB Zirvesi, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterleri doğrultusunda, büyük bir hızla kabul ettiği reform niteliğindeki hukuksal düzenlemeler karşısında bir anlamda hazırlıksız yakalanmıştır. Çünkü zirve sonunda yayımlanan bildirmede, Türkiye'nin demokratikleşme konusunda gösterdiği iyi niyeti takdirle karşıladıkları, ancak uygulamanın izlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Oysa, Türk toplumu, AB üyeliğini Türkiye'nin önünü açacak çok ciddi bir çağdaşlaşma projesi olarak görüyor; Avrupa'yı bir coğrafya olarak değil, "çağdaş değerler" bütünü olarak değerlendiriyor. Türkiye, kuruluşundan bu yana siyasal ve sosyal tercihini hep Batılı dostlarından yana kullanmış; NATO başta olmak üzere, askeri-sivil tüm birlik ve kuruluşlara üye olmuş, bunun gereği olan yükümlülüklerini, "Kore, Somali, Bosna, Afganistan" örneklerinde olduğu gibi,

duraksamadan yerine getirmiş ve uluslararası birlikteliğe katkı sunmuştur. Türk toplumu, bu özverisi ve iyi niyetli davranışının karşılığını görmek istemektedir.

Hele uzun yıllar SSCB'nin güdümünde demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi kavramları toplumsal yaşamından uzaklaştıran, bunun yanısıra Varşova Paketi ile askeri örgütlenme yolunu seçerek, bu bloktaki ülkeleri baskı altında tutan anlayışı savunmuş ve yaşama geçirmiş birçok ülkenin, Türkiye'nin önüne geçmesini anlamak mümkün değildir. Kopenhag Zirvesi, Türkiye'ye net bir müzakere tarihi vermiş olsaydı, Türk insanının çok daha güçlü biçimde AB sürecine motive olması sağlanmış olur ve belirsizlik ortamının kalkmasından her iki taraf da büyük yarar sağlardı. Halbuki bugün, Türk toplumunun büyük kesimi, yakın zamanda AB'ye giremeyeceğimiz, kanısını taşımaktadır. Çünkü, zirve kararları yakından incelendiğinde görülecektir ki, AB Zirvesi, Türkiye'ye "Katılma Müzakereleri" ne başlamak için kesin ve net bir tarih vermemiştir. Verilen Aralık 2004 tarihi, aslında zirvenin AB Komisyonu Raporu'nu inceleyerek, tam üyelik müzakerelerinin başlatılıp başlatılmamasına karar verme tarihidir. Bir başka anlatımla, verilen tarih bir değerlendirme yapma tarihidir. Halbuki, yeni hükümetin, Türk diplomasisinin, sivil toplum örgütlerinin ve Türkiye Barolar Birliği'nin istemi bu değildi. Bizlerin istemi; AB Zirvesi'nin, bu değerlendirmeyi 2003 Haziran ayındaki Selanik ya da en geç 2003 Aralık ayındaki Roma Zirvesi'nde yapması ve yapılacak değerlendirmeler ışığında katılma müzakerelerinin en geç 1 Mayıs 2004'ten önce başlatılması biçimindeydi. Bilindiği gibi, 1 Mayıs 2004 tarihi, Avrupa Birliği'nin genişleme süreci açısından son derece önemli bir tarihtir. Kopenhag'da alınan kararlar ışığında, bu tarihte Avrupa Birliği yirmi beş ülkeli bir yapıya kavuşacaktır. Bu durumda Türkiye, 2004 Aralık ayında değerlendirme masasına yatırılırken, bu süreçte sadece mevcut on beş üye devletin onayı alınmakla kalmayacak, içinde Kıbrıs Rum Kesimi'nin de "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla yer alacağı diğer on yeni üyenin de onayını almak gerekecektir. Bu olgu, "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin" bir bakıma Türkiye tarafından tanınması anlamına gelecektir.

Bütün bunların yanısıra, Avrupa Birliği hukukuna göre, Türkiye'nin tam üyeliğinin görüşüleceği 2004 Dublin Zirvesi'nde her yeni aday ülke, önceki üye devletler gibi söz, oy ve veto hakkına sahip olacaktır. Bütün bunların yanısıra, Avrupa Birliği'ne üye olmak isteyen devletler, siyasal sosyal ve demokratik yapılarının iyileştirilmesi yanında, belki de ondan daha önemli bir neden olan, yeni mali kaynaklar sağlamak ve kalkınmışlık düzeyini artırmak için Avrupa Birliği'ne üye olmak istemektedir. AB'nin

giderek sınırlı hale gelen kaynaklarının yeni üyeler tarafından uzun süre kullanımı, yeni üyelerin, dolayısıyla Türkiye'nin tam üyeliğinin olabileceğince gecikmesine neden olmaktadır. Uluslararası ilişkilerin çıkarlar üzerine kurulu olduğu gerçeği karşısında, yeni üye devletlerin, kendilerine tanınacak hukuksal hak ve yetkilerini sonuna kadar kullanmak isteyecekleri ya da Yunanistan'ın, İspanya'nun ve Portekiz'in tam üyeliğinin oylandığı 1985 Dublin Zirvesi'nde yaptığı gibi, en azından veto etmeme karşılığı AB'den ek ödünler isteyebilecekleri açıktır. Eğer Türkiye, 1 Mayıs 2004'ten önce müzakerelere başlamış olsaydı, bütün bu sıkıntılar yaşanmayacaktı. AB-Türkiye ilişkilerinde, AB bize karşı katı davranmakta; Türk toplumunun, Türk halkının iyi niyetli girişimleri karşılıksız kalmaktadır. Her ne kadar Kopenhag Zirve Kararları'nın 20. paragrafında, Türkiye'ye mali yardımın artırılacağı ve Gümrük Birliği'nin derinleştirileceği öngörülmüşse de Türkiye'ye sağlanacak mali yardımlar konusunda da Avrupa Birliği'nin uygulaması sağlıklı değildir. Örneğin, 1980 yılında imzalanan 600 milyon euroluk, o zamanki adıyla Ecu IV. Mali Protokol dondurulmuş, Gümrük Birliği'ne girilmesi sonrasında vaat edilen 2.5 milyon euroluk mali destek de bloke edilmiştir. Buna karşın, diğer aday ülkelere bu rakamların çok üstünde ciddi mali destekler sağlanmıştır. Örneğin, Polonya son on yılda 10 milyar euro, Yunanistan ise, adaylık süreci olan beş yılda 20 milyar euro AB desteği almıştır. Önümüzdeki iki yıl içinde, aday ülkelere 42.5 milyar euro daha verilecektir. Geçmiş uygulamalar karşısında, Türkiye'nin yine ihmal edileceği ve çifte standart uygulamasının mağduru olacağı kuşkusunu taşımaktayız. Her şeye rağmen, Türkiye'nin Avrupa yürüyüşü sürecektir. Bundan sonraki aşamada, siyasi iktidarlar ve onunla birlikte tüm sivil toplum örgütlerine önemli görevler düşmektedir.

Bu görevlerin başında, ülkemizde insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğüne dayalı, hukuk devletinin tüm kurum ve kuralları ile gerçekleştirilmesini sağlamak ve halkımıza, insanımıza, çağdaş bir yaşam sunmak için gerekli çalışmaları istikrarlı biçimde sürdürmek gelmektedir. AB, Kopenhag Kararları ışığında artık dönüşü olmayan bir genişleme sürecine girmiştir. On beş üye devlet, şimdilerde on yeni ülkeyi zincirine katma kararı almıştır.

Ancak unutmamak gerekir ki, zincir sonuçta tek bir halkasının gücü kadar güçlüdür; Türkiye'nin, içinde yer almayacağı bir "Avrupa Zinciri" sadece tek tek halkalardan ibaret kalacak ve asla kapanmayacaktır. AB üyesi dostlarımızın, bu tarihi ve coğrafi olgunun bilincinde olduğu inancını taşımak istiyoruz.